

TL 4066 Kuzeyin Az Nüfuslu Halkları ve Arktik

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

Dolganların Oluşum Süreçleri (1)

Hafta 12.

Hazırlık Soruları:

- Dolganların oluşum sürecinde hangi etnik gruplar nasıl rol oynamışlardır?**

Dolganlar yirminci yüzyıl içerisinde Tunguz, Rus, Yakut ve Samoyed gibi etnik bileşenler tarafından oluşan çok genç bir etnostur.

On yedinci yüzyılda Tunguz soy grupları Taymır yarım adasına gelmeden önce bölgede bugünkü Nganasanların ve Enetslerin ataları olan farklı Samoyed soy grupları yaşamakta idiler. Zaman içerisinde farklı Tunguz soy grupları Lena, Olenek, Anabar ve Hatanga nehirleri arasında göç yolları oluşturmaya başlayıp bölgede geyik yetiştiriciliği ile meşgul olmaya başladıkları zaman Taymır yarım adası da dâhil olmak üzere çevre bölgeye bugün Dolganların oluşumunda önemli yerleri olan başlıca Tunguz soy gruplarından Dolganlar, Ediganlar ve Sologonlar göç etmişlerdir.

Bu soy gruplarından Dolganlar, Vilo nehrinin aşağı bölgesi ve Lena nehrinin orta kesimlerinden çıkıp Olenek nehri ve Yessey Gölü çevresine oradan da Aşağı Tunguzka nehrine ve Taymır yarım adasına yöneldiler. Edjanlar (Ejan, Edyan) ise önce Lena nehrinin orta bölgesinden Lenanın aşağı kesimlerine göç etmişler daha sonra Lamutların etkisinde kalan grup on yedinci yüzyılda Taymır

yarım adasına geçmiştir. Bunun yanında günümüzde Evenlerin de içerisinde bulunan Sinigir soy grubu ise on yedinci yüzyılda Olenek, Anabar, Çane, Aşağı Tunguzka nehirleri etrafında dolaşmakta iken Dolganlar ile birlikte Taymır yarım adasına geçmişlerdir. Bu üç Tunguz soy grubunun dışında on yedinci yüzyılın ilk yarısında Aşağı Tunguzka nehrinde yaşayan farklı bir Tunguz soy grubu olan Bayagirler yüzyılın ortasında buldukları bölgelerden kuzeye doğru ilerlemeye başlarken, benzer şekilde yine bir Tunguz soy grubu olan Malgaçagirler önce Turuhansk bölgesine sonra Yessey zimoviye oradan da kuzeye ilerlemeye başladılar.

Ruslar ise Dolgan etnosunun oluşmasında bir diğer önemli unsurdur. Önce Yenisey nehri sonrada buradan Lena nehrinin aşağı kesimlerine doğru hareket eden ve bölgede Dolganlar dâhil olmak üzere pek çok etnik grup ve alt-kültürlerin oluşmasında önemli rol oynamışlardır. Bölgeye ticaret için gelen Rusların bir kısmı burada kalıp yerliler ile evlenmişlerdir. Bu gruplar daha sonra Tundra gerisi köylüler olarak anılmaktadırlar.

Yakutlar ise Dolgan etnosunun en önemli unsurlarından bir başkasıdır. On yedinci yüzyılın sonunda Betil'skler ve Hatıginskler olmak üzere iki Yakut soy grubu Hatanga nehrine ulaşmıştır. Bu Yakut soy gruplarından Bet (Beti) Lena nehrinin sağ kıyısında Aldan nehrinin sularını boşalttığı bölgede Betinskoy Volost da yaşamaktaydı. Bölgenin coğrafi konumunun izole olması burada Tunguzlar ve Yakutların zaman içerisinde karışmasına ve Tunguz dilinin de toplumun belirli üyelerince halen korunmasına imkan vermiştir. On yedinci yüzyılın ikinci yarısında gurup Lena nehrinin aşağı kesimlerine göç etmeye başlamıştır. Diğer bir Yakut soy grubu olan Hatıgin'ler de bir Tunguz soy grubu olan Hataginsk'lerden asimile olmuş Yakutlardır ve onlarda on yedinci yüzyılın ikinci yarısından sonra Lena nehrinin aşağı bölgelerine oradan Aldan ve sonra Heta nehrine ulaşmışlardır.

On sekizinci yüzyılda Anabar ve Hatanga nehirlerinin bulunduğu bölgelere periyodik açlık ve yaban geyiklerinin göç yollarını değiştirmesi sonucunda Yakut göçü artmıştır. Bunun sonucunda Taymır yarım adasının demografik yapısı iyice değişmiş ve Dolgan etnosunu oluşturacak tüm gruplar bölgede yerlerini almıştır. Bölgede yeni bir grup aidiyetinin doğmasını hızlandıran bir başka önemli gelişme ise geniş Hıristiyanlaştırma faaliyetleridir. Bu dönemde Yakut misyonerler (1786) Yessey gölüne geçmişler daha sonrada Taymır bölgesinde içine alacak geniş bir alanda misyonerlik çalışmalarını hızlandırmışlardır. Bu çalışmalar çerçevesinde Hatangada bir kilise yapılmış ve din adamları bölgeye yollanmaya başlanmıştır. D'yaçenko'nun Taymır yarım adasının doğu ve batı bölgelerinde Dolgan mezarları ile ilgili yapmış olduğu çalışma açıkça göstermiştir ki, bölgede Hıristiyanlaştırma faaliyetleri başlamadan önce doğu Taymırya'daki mezarlar Yakut etkisi altında iken batı Taymırya'daki mezarlar Evenk etkisi altındadır. Ancak Hıristiyanlık ile birlikte Dolgan mezarlarında bir yakınlık başlamıştır (D'yaçenko 2009: 38-44). Bu da bizlere etnos kuramcılarının üzerinde durmuş olduğu gruba özgü yaşam tarzının oluşmasında ve farklı grupların bir birine yaklaşmasında Hıristiyanlığın bölgedeki etkisini göstermektedir.

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında (1782) Hatanga ve Yenisey nehirlerini de içine alan geniş coğrafya idari bölgelere ayrıldı. Bu idari yapılanma bireysel yasak toplamaktan, kolektif yasak toplama mantığına geçişin bir yansıması idi. Yeni sistem çerçevesinde bölgedeki halk belirli idari sınırlar içerisinde toplanmış ve bölgeyi izinsiz terk etmeleri de yasaklanmıştı. Bu şekilde devlet yetkilileri düzenli şekilde yasak toplayabiliyorlardı.

Devrime kadar günümüz Dolganları Dolgano-Yeniseysk (Dolgan), Dolgano-Tunguskiye (Dongot), Jigansko-Tunguskiye (Edjen), Doganigsko-Tunguskiye

(Karınto) olmak üzere çeşitli idari soy gruplarına ayrıldılar. Dolganlara karışan Yakutlar ise Nijne-Zatungrinskye upraleniye olarak ayrılmıştır.

Sonuç olarak hem ruhani hem de idari olarak on sekizinci yüzyılda Taymır yarım adasında bir coğrafi (mekân) sınır çizilmiş ve böylece yeni bir grup aidiyetinin ortaya çıkabilmesi için gereken tüm değişimler gerçekleşmiştir.

Temel Kaynak

Teziç M.C. Sibirya'da Etnosların ve Alt-Etnosların Oluşumunda Tunguz Soy Gruplarının Rollerini (Evenler, Dolganlar ve Geyik Yetiştiricisi Yakutlar) // Научное обозрение Саяно-Алтая. 2015 № 4 (12). S. 21-35.

Yardımcı Kaynaklar

Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries the social organization of culture difference*, Boston: Little Brown.

Boronoyev, A.O. (2007). Territorial'naya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona, (Pod redakstiey d-r filosof. nauk professor. Boronoeva A.O) *Sibirskaya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona*, St. Petersburg: Asterion s.8-17.

El'nitskiye, K. (1895). *Inorodtsı sibiri i sednyeaziatskih vladniye Rossii etnografiçeskiye oçerki*, St. Petersburg, İzdaniye D.D. Poluboyarikova.

Evstigneev, Yu.A. (2003). *Rossiyaskaya Federatsiya narodu i ih podrazdeleniya – kratkiye etnologiçeskiye spravoçik*, İzdatel'stvo St. Peterburgskogo universiteta.

Fenton, S (2003). *Ethnicity*, Polity Press Black well Publishing Ltd.

Gumilyev, L.N. (2006). *Etnogeneza . biosfera zamli*, Moskova: Ast; Astrel'.